

A black and white photograph of two young children, a girl and a boy, sitting in a field of coconuts. The girl is on the left, wearing a patterned dress, and the boy is on the right, wearing a light-colored shirt and shorts, holding a coconut. They are surrounded by a large pile of coconuts. The background is a field of tall grass.

Ewout van der Horst

De Toegoeenezen kinderen van het kolonialisme

W BOOKS

Voor Fony en alle andere Toegonezen

DE TOEGOENEZEN

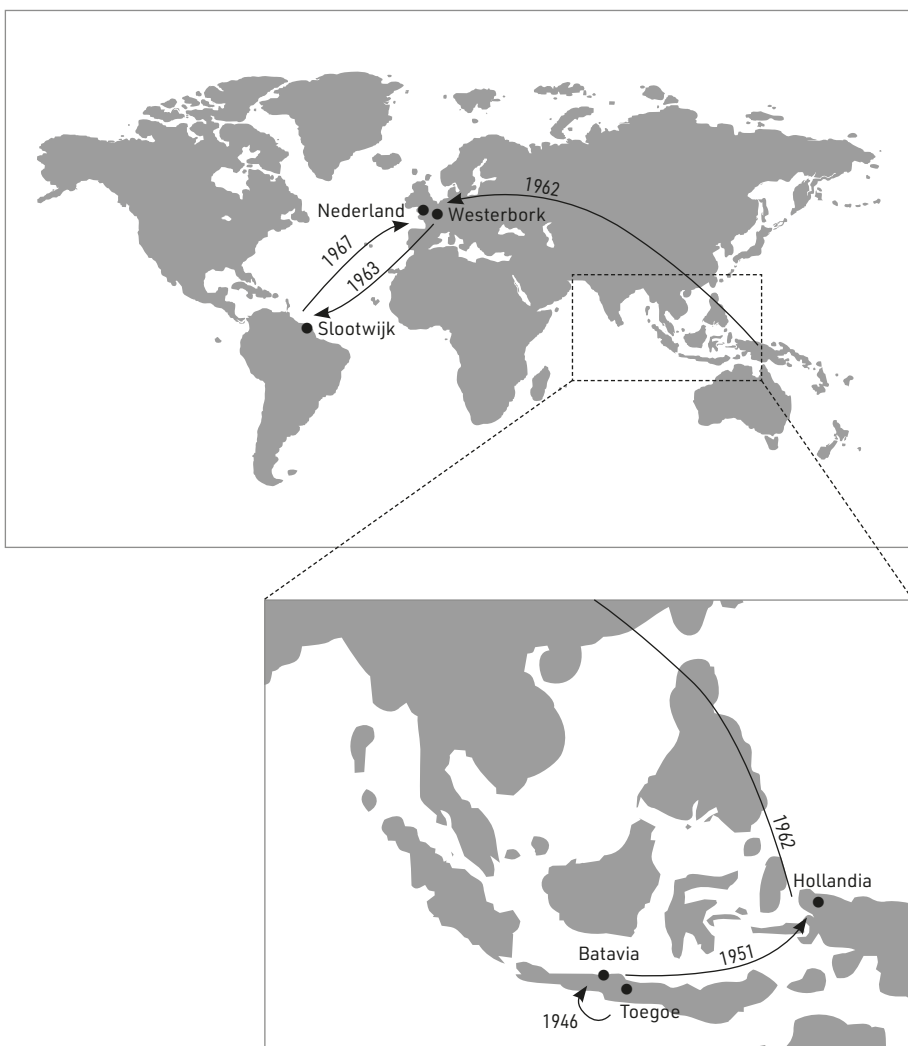
KINDEREN VAN HET KOLONIALISME

Ewout van der Horst

WBOOKS

INHOUD

7		Voorwoord
9		Inleiding – De Toegoenezen
15		Op doorreis – Westerbork 1962-1963
26		<i>Beeldverhaal Westerbork</i>
29		Het beloofde land – Suriname
49		Lieflijk gehucht – Toegoe sinds 1661
64		<i>Beeldverhaal Toegoe</i>
67		Een klap in het gezicht – Slootwijk 1963
96		Zieltjeswinnerij – Toegoe in de negentiende eeuw
107		Tegen beter weten in – Slootwijk 1964
136		<i>Beeldverhaal Slootwijk</i>
142		‘Weg met de Nederlanders!’ – Toegoe 1941-1950
153		Met de moed der wanhoop – Slootwijk 1965-1966
170		Paradijsvogels – Hollandia 1950-1962
188		<i>Beeldverhaal Hollandia</i>
191		Naar huis terug – Slootwijk 1967
204		Zondagbezoek – Tugu anno 2024
211		Nawoord – De koloniale erfenis
217		Verantwoording
219		Dankwoord
221		Bronnen
224		Colofon

De wereldreis van de Toegoezen in de periode 1946 tot 1967.

Voorwoord

De eerste keer dat ik hem ontmoette, was hij druk bezig in zijn moestuin. Later besepte ik pas hoe typerend dat was. Het ontginnen van nieuwe gronden was hem met de paplepel ingegoten. In het vroege voorjaar van 2004 maakte ik kennis met Rudie Tomasouw – oom Rudie voor ingewijden. Ik deed een onderzoek naar de geschiedenis van ‘gastarbeiders’ in Deventer. Aan de hand van blikfabriek Thomassen & Drijver-Verblifa bracht ik de opeenvolgende groepen arbeidsmigranten in deze industriestad in kaart. In het bedrijfsarchief trof ik een krantenknipsel aan met de titel ‘Toegoenezen keren terug naar Nederland’. Van die groep had ik nog nooit gehoord. Ook Rudie Tomasouw was als Toegoenees door de fabriek in Deventer geworven. Hij deed mij op die lentedag de verbluffende achtergrond van zijn gemeenschap uit de doeken: de lange zwerftocht die de Toegoenezen in het voetspoor van de Nederlandse dekolonisatie hadden afgelegd van hun Javaanse geboortedorp Toegoe via Batavia naar Hollandia in Nieuw-Guinea en vandaar via Westerbork naar Suriname, om na een mislukt landbouwexperiment uiteindelijk in 1967 naar Nederland terug te keren.

Als afgestudeerd historicus-journalist fascineerde deze wonderbaarlijke geschiedenis mij mateloos. Merkwaardig genoeg was er nog nooit een fatsoenlijke publicatie over verschenen. Het verhaal bleef in mijn achterhoofd aanwezig als onderwerp waarin ik nog eens mijn tanden wilde zetten. In 2011 overleed Rudie Tomasouw. Jaren later kwam ik in contact met zijn zoon, die indachtig de Portugese oorsprong van de gemeenschap, de prachtige Portugese naam Don Manuel droeg. Hij bleek bezig de memoires van zijn vader uit te werken en te voorzien van historische context. We hadden boeiende gesprekken over de betekenis van deze koloniale geschiedenis, ook voor zijn eigen leven. Voor mij was het duidelijk: dat boek over de Toegoenezen moest er maar eens van komen.

Allereerst ging ik in gesprek met de laatste ooggetuigen van de Toegoenese odyssee. De eerste generatie was aan het uitsterven en ik besloot er vaart achter te zetten. Ik sprak een handvol Toegoenezen op leeftijd. Vooral het contact met Erna Kantil uit Hoogeveen was intensief. Deze zus van Rudie had zowel uitgesproken plezierige als traumatische

herinneringen aan hun reis over de wereld. Vooral de oorlogsperiode stond haar pijnlijk helder voor de geest. Bij mijn laatste bezoek kreeg ik een doos vol zelfgebakken koekjes volgens Toegoenees recept mee. In 2019, twee jaar na onze gesprekken, overleed tante Erna.

Intussen verdiepte ik mij verder in de geschiedenis van de Toegoenezen. Over de periode in Nederlands-Indië is vrij veel geschreven, maar in de archieven trof ik veel nieuwe informatie aan over met name hun verblijf in Suriname. Dit pijnlijke, veelal verzwegen onderdeel van de Toegoenese geschiedenis is juist erg interessant, omdat in deze crisisjaren allerlei spanningen uit het verleden aan de oppervlakte kwamen. Ik besloot daarom deze episode als uitgangspunt van dit boek te nemen. Duizenden documenten vlooeide ik door om een gedegen beeld van het leven op de plantage Slootwijk te vormen. De gedetailleerde verslagen en uitgebreide correspondentie uit deze periode zijn een stuk betrouwbaarder dan de herinneringen van de ooggetuigen vijftig jaar na dato.

Tijdens mijn onderzoek bleef ik in nauw contact met enkele leden van de Toegoenese gemeenschap. Met name Fony Kantil stond mij met raad en daad bij. Als initiatiefnemer van diverse reünies en de website Toegoe.nl heeft ze veel kennis over het verleden van haar lotgenoten verzameld. Ze legde daarmee de basis voor een archief over de Toegoenezen dat binnen de gemeenschap wordt bewaard. Dit boek draag ik aan Fony en alle andere Toegoenezen op. Het betreft hun persoonlijke geschiedenis, met zowel fraaie als minder leuke kanten.

Tijdens persoonlijke ontmoetingen en bijeenkomsten als het Toegoe Festival, merkte ik dat veel betrokkenen worstelen met hun identiteit. Wat betekent de Toegoenese afkomst na al die jaren nog? Veel van wat de gemeenschap bond, is verdwenen: het gezamenlijke dorpsleven, het Maleis als voertaal en ook de eigen protestantse kerk. Zelfs traditionele cultuuruitingen als krontjongmuziek staan onder druk. Het enige wat de gemeenschap nog werkelijk deelt, is het gemeenschappelijk verleden. Op onderdelen een vrij pijnlijk verhaal, maar ook een leerzame geschiedenis. De kleine gemeenschap staat in feite symbool voor een veel grotere, wereldwijde geschiedenis. De Toegoenezen zijn erfgenamen van de eeuwenlange Europese dominantie in Azië. Ze zijn bij uitstek kinderen van het kolonialisme.

De Toegoenezen

Zoals oude steden van naam en faam kent het dorpje Toegoe op Java, inmiddels opgeslokt door de wereldstad Jakarta, een bijna mythische oorsprong. Volgens overlevering stammen de Toegoenezen af van de Portugezen die voor de komst van de Nederlanders grote delen van Azië aan zich onderwierpen. Deze ontdekkingsreizigers en handelslieden zouden bij inheemse vrouwen kinderen verwekt hebben, die katholiek gedoopt en opgevoed werden. Na de komst van de Nederlanders bekeerde het Aziatische nageslacht van de Portugezen zich tot het protestantisme. Daarbij hielden ze de Portugese taal en cultuur in ere. Batavia was een belangrijke woonplaats van deze Portugees sprekende gemeenschap. Een deel ervan nam in de zeventiende eeuw toevlucht tot Toegoe, even buiten de stad. In deze streek, omringd door moerassen, hielden de Portugese nazaten langer dan waar ook in Indonesië stand.

Een deel van de Toegoenese gemeenschap koestert nog altijd het beeld van hun Portugese oorsprong. De werkelijkheid ligt echter een stuk genuanceerder. De gemeenschap bestond aanvankelijk uit slaafgemaakten die uit Portugese delen van Azië afkomstig waren. Het gaat dus om etnische Aziaten. Als er al sprake van Europees bloed was, kwam dit eerder uit verkrachting dan uit romantische relaties voort. Na hun veelal gedwongen bekering tot het christendom kregen de slaafgemaakten hun vrijheid en het recht om zich onder meer in de wildernis van Toegoe te vestigen. In relatief isolement hield de gemeenschap de Portugese herinnering eeuwenlang in stand. In combinatie met hun protestantse geloof en trouw aan het Nederlandse gezag, onderscheidden de dorpelingen zich nadrukkelijk van hun inheemse omgeving.

Formeel stonden de inwoners van Toegoe binnen Nederlands-Indië als inlandse christenen te boek. De term geeft de ambivalente status van de gemeenschap goed weer. Het Nederlandse gezag rekende hen tot de inlanders, gezien hun Aziatische herkomst, maar religieus en cultureel gezien was de gemeenschap sterk op de Europese bovenklasse georiënteerd. Vanwege hun christelijk geloof hielpen de Nederlanders bij de instandhouding van hun kerkgemeenschap en dorpsschool. De Toegoenese gemeenschap stond dus wat tussen de gewone Javanen en de Nederlandse machthebbers in.

Die dubbele loyaliteit bracht ze halverwege de twintigste eeuw in een lastig parket, toen het Indonesische onafhankelijkheidsstreven nadrukkelijk de kop opstak.

WONDERLIJKE WERELDREIS

De traumatische gebeurtenissen rond de onafhankelijkheid van Indonesië zijn van cruciaal belang voor een goed begrip van de Toegoenese geschiedenis. 'Wij Toegoe-mensen hebben vanaf de Japanse capitulatie in 1945 niet anders dan ellende meegemaakt', schreef dorpsoudste Leopold Tomasouw twintig jaar na dato. Tijdens de periode van het gezagsvacuüm na de Tweede Wereldoorlog hadden 'onverantwoordelijke elementen' de inwoners van het Javaanse dorp Toegoe verdreven en hun huizen geplunderd. Met Nederlandse steun waren ze na verloop van tijd teruggekeerd en hadden ze hun woningen herbouwd. Maar na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949 voelden ze zich niet langer veilig in hun eigen huis. Een deel van de dorpsgemeenschap vertrok naar Hollandia in Nederlands Nieuw-Guinea. Ze bouwde er met succes een nieuw bestaan op. Door de afgedwongen overdracht van dit rijksdeel aan Indonesië moesten de Toegoenese migranten in 1962 opnieuw hun bezittingen achterlaten. Met een omweg via Nederland, belandden ze in Suriname, waar de gemeenschap probeerde een vervallen plantage nieuw leven in te blazen.

Achter deze beschrijving van hun zwerftocht over de wereld ging veel verdriet en vertwijfeling schuil. De migranten hadden angstige momenten meegemaakt en niet alleen hun bezittingen, maar ook geliefden achtergelaten. De meerderheid van de inwoners van Toegoe was in Indonesië gebleven. Deze splitsing van de gemeenschap duidt op de lastige positie van de Toegoenezen als pro-Europese christenen van Aziatische origine. Ze voelden zich zowel verbonden met hun geboortegrond als met het koloniale moederland. Het vertrek van de Nederlanders ging voor de inwoners van Toegoe gepaard met een levensgroot dilemma: wel of niet blijven onder het gezag van de Indonesische Republiek. De keuze van veel jonge Toegoenezen voor Nieuw-Guinea leek in eerste instantie goed uit te pakken, maar het bood ze uiteindelijk niet het veilig heenkomen waarop ze gehoopt hadden. De eindbestemming van de gemeenschap lag opnieuw open, met alle onzekerheid van dien.

De Nederlandse overheid ontfermde zich over de gemeenschap en hielp haar in de zoektocht naar een veilig heenkomen. Suriname bleek helaas geen bestemming van 'eind goed al goed'. Integendeel, het leven op plantage Slootwijk vormde de zoveelste teleurstelling. Het landbouwexperiment onder Nederlands toezicht liep uit op een fiasco. Het was in feite een voortzetting van de koloniale verhoudingen, waarbij de Nederlanders de loyaliteit van de Toegoenezen ultiem op de proef stelden. Een deel van de gemeenschap kwam in het geweer tegen de neokoloniale betweterigheid van betrokken beleidsmakers en landbouwadviseurs. Dit leidde tot grote interne spanningen binnen de gemeenschap. Uiteindelijk moest zelfs de meest verstokte neoko-

loniaal toegeven dat het experiment grandioos was mislukt. De Toegoenezen kregen na jarenlang aandringen toestemming om zich in Nederland te vestigen. Na aankomst werden ze doelbewust verspreid gehuisvest. De gemeenschap hield op te bestaan.

WITTE SUPERIORITEIT

Het koloniale verleden gaat alle Nederlanders aan. Het is zeker niet alleen zaak voor mensen met koloniale wortels. Deze geschiedenis is nauw verstrengeld met die van Nederland zelf. De eeuwenlange overheersing van aanzienlijke delen van de wereld door de Nederlanders heeft tal van sporen nagelaten, in de vorm van verhalen, gebouwen, rituelen, huidskleur of taalgebruik. In archieven, musea en historische steden wemelt het van de verwijzingen naar de Nederlandse onderwerping van andere gebieden en volken. Dat varieert van plantages en handelsondernemingen tot en met het pijnlijke slavernijverleden.

Meer dan alleen als een fysieke erfenis heeft het koloniale verleden ook mentale sporen nagelaten. Het kolonialisme was gebaseerd op de gedachte dat de Europeanen het recht hadden om andere volken aan zich te onderwerpen. Ook de Nederlanders meenden zonder meer claims te kunnen leggen op andere gebieden. Ze behandelden de inheemse bewoners als onderontwikkeld en minderwaardig. Kolonialisme is onlosmakelijk verbonden met racisme. Niet alleen slaafgemaakten uit Afrika, maar miljoenen niet-Europeanen kregen een ongelijke en onvrije behandeling te verduren. De koloniale machthebbers zetten hun gekleurde onderdanen weg als primitief, dom of lui. De littekens van die opstelling zijn nog altijd voelbaar. Het koloniale verleden is niet los te koppelen van het racisme waaronder veel nieuwe Nederlanders nog altijd gebukt gaan.

Eeuwenlang hebben Europeanen zich het middelpunt van de wereld kunnen wanen. Het zogenaamde 'oude' continent was de norm waaraan nieuw ontdekte of veroverde gebieden werden afgemeten. Zonder wroeging sleepten de machthebbers en hun bondgenoten mensen, bodemschatten of cultuurgoederen over de hele wereld. Dat veel inheemse volken een totaal ander perspectief op moeder natuur of persoonlijk eigendom hadden, deed niet ter zake. Het recht van de sterkste gold en zette zich diep in de mentaliteit van de koloniaal. Beschavingen komen en gaan, maar de Europeanen meenden dat zij de loop van de geschiedenis voorgoed bepaalden. Het werd pas ingewikkeld toen hun koloniale onderdanen evenzeer mensen van vlees en bloed bleken te zijn en voor hun gevoel van eigenwaarde opkwamen.

DEKOLONISATIEPROCES

De jarenlange zwerftocht van de Toegoenezen viel samen met het proces van afscheid nemen van de Nederlandse koloniën. Dat pijnlijke proces begon met het uitroepen van

De Nederlandse staat droeg in grote mate verantwoordelijkheid voor de wereldreis van de Toegoenezen. Het bevoegd gezag assisteerde bij de evacuatie uit Toegoe en liet de dorpsgenoten aanvankelijk als contractarbeiders naar Nieuw-Guinea overkomen. Bij het opgeven van dit rijksdeel bemiddelde Nederland bij het overbrengen van de Toegoenezen naar Suriname. Ook tijdens hun tussenstop in Westerbork en hun verblijf op de plantage Slootwijk droeg de voormalige kolonisator de eindverantwoordelijkheid. Na de mislukking van het Surinaamse landbouwexperiment was de opname van de Toegoenezen in de Nederlandse samenleving de onvermijdelijke slotsom van het verhaal. De geschiedenis van de Toegoenezen is daarmee ook Nederlandse geschiedenis geworden.

Op doorreis

WESTERBORK 1962-1963

In de bitterkoude winter van 1962-1963 leerde Nederland de Toegoenezen kennen. Met twee chartervluchten van de KLM kwamen ze eind oktober aan op Schiphol. Samen met duizenden andere rijksgenoten ontvluchtten ze Nederlands Nieuw-Guinea, dat op het punt stond aan Indonesië overgedragen te worden. Bij hun vertrek in Hollandia was het 35 graden, bij aankomst in Nederland gingen de temperaturen al hard richting het vriespunt. De eerste winter die de Toegoenezen meemaakten, was gelijk een van de koudste winters in Nederland ooit.

Voor de Toegoenezen was de overtocht een herhaling van zetten. Hun geboortegrond in Toegoe op Java waren ze na de onafhankelijkheid van Indonesië ontvlucht, omdat ze geen vertrouwen in de jonge republiek hadden. Meer dan de helft van de dorpsgenoten was er niettemin achtergebleven. Op Nieuw-Guinea, de laatste koloniale strohalm van Nederland in Azië, hadden ze met succes een nieuw bestaan opgebouwd. Maar aan hun verblijf daar was na ruim twaalf jaar ook een einde gekomen. Opnieuw dreigde het Indonesische gevaar. Als loyale onderdanen van het koninkrijk zetten ze voor het eerst voet op Nederlandse bodem.

Ruim zeshonderd repatrianten uit Nieuw-Guinea vonden onderdak in de Willem de Zwijgerkazerne in Wezep. Met kasten en gordijnen waren in de barakken kleine vertrekken voor de oosterse gasten afgeschermd. Ze kregen warme kleding, inclusief een jas, militaire dekens en hun eerste Hollandse maaltijden uitgereikt. Tot groot genoegen van de aanwezige Papoea's, Molukkers, Chinezen en Toegoenezen bracht koningin Juliana op 5 november onverwacht een bezoek aan de kazerne. De koningin was het symbool bij uitstek van het land dat zij trouw waren gebleven. Vol trots zongen ze het Wilhelmus. De Toegoenese dorpsoudste Leopold Tomasouw bedankte de vorstin voor het warme onthaal in het koude Nederland.

De groep van Toegoenezen omvatte 31 gezinnen, in totaal 182 personen. Onder hen bevonden zich veel jonge kinderen die in Hollandia geboren waren. De ouderen spraken veelal Maleis, de jongeren beheersten ook Nederlands. In uiterlijk, kleding en gewoonten leken ze op hun voormalige Javaanse medebewoners. Alleen op religieus

TOEGOE

1

1 - Het kerkgebouw uit 1747 vormt het kloppend hart van Toegoe.

2 - De kerk van Toegoe fungeerde eeuwenlang ook als dorpsschool.

3 - De woningen in Toegoe lagen ooit te midden van weelderige natuur en kokostuinen.

4 - Nederlandse en Molukse soldaten op een kokospalmbrug over de kali Toegoe, circa 1947.

5 - Minstens vijf Toegoenezen, onder wie Justinus Kantil (middenvoor), sloten zich tijdens de Indonesische revolutie aan bij het KNIL.

6 - Leden van de familie Quiko voor hun woning in Tugu, 1972.

7 - Krontjongspelers bij een bord met het opschrift 'Tugu, geboorteplaats van de Krontjong', jaren zeventig.

2

3

4

5

6

7

bleek dat de beschuldiging aan zijn adres op leugens was gebaseerd. Zijn benoeming werd weer ongedaan gemaakt. Op de achtergrond van de rel speelde mee dat diverse Europeanen het Beukhof kwalijk namen dat hij zo nadrukkelijk voor de belangen van de inheemse bevolking opkwam.

Na ruim 25 jaar in de tropen besloot Jan Beukhof in 1887 ontslag te nemen en met zijn gezin naar Nederland terug te keren. De Toegoenezen lieten hem met pijn in het hart gaan. Beukhof nam afscheid met de woorden: 'Nu dan blijft geloof, hoop en liefde, deze drie; doch de meeste van deze is de liefde.' Het was een emotioneel afscheid. Uit de mond van de Toegoenezen klonk: 'Nu onze geliefde en beminde herder scheidt en ons gaat verlaten, blijven wij nu als weezen.' In Nederland bleef Beukhof zich voor de zaak van de Toegoenezen inzetten. Hij overleed in 1900 op 69-jarige leeftijd in Velp.

De inspanningen van Beukhof leidden ertoe dat de Toegoenezen zich het christelijk geloof veel meer eigen maakten. Voorheen waren ze vooral in naam christen geweest, maar door het werk van de zendeling en zijn helpers kreeg het christendom veel meer betekenis in Toegoe. De verbetering van het onderwijs droeg daar ook aan bij. Dankzij de toegenomen welvaart als gevolg van de rijstproductie stuurden de Toegoenezen hun kinderen steeds vaker naar school. Sommige jongeren volgden ook vervolgonderwijs in Batavia of Meester Cornelis. Enkele jongens bezochten zelfs het seminarie in Depok. Zo beschikte Toegoe vanaf het einde van de negentiende eeuw veelal over eigen predikanten, al dan niet in combinatie met de protestantse kerk van Tandjong Priok. Het tijdperk van de zending was voorbij.

Het christendom bleef een bepalend element van de Toegoenese gemeenschap. Naast hun herkomst als Mardijkers of hun loyaliteit aan het Nederlandse gezag, was de christelijke overtuiging en cultuur van de Toegoenezen wat ze openlijk van hun islamitische burens onderscheidde. Beukhof en consorten hebben dit religieuze verschil versterkt. Hun zendingsdrang was evengoed onderdeel van de koloniale overheersing door de Nederlanders. Op kosten van de Nederlandse staat kregen de Toegoenezen, weliswaar in het Maleis, onvervalst Nederlands protestantisme ingegoten. God, Nederland en Oranje waren van grote betekenis voor de goedgelovige gemeenschap. Een Toegoenees op leeftijd sprak eens: 'Voor één ding ben ik de Nederlanders dankbaar, namelijk mijn christelijk geloof.'

Tegen beter weten in

SLOOTWIJK 1964

Rond de jaarwisseling van 1963-1964 verscheen in Slootwijk een oude bekende op het toneel. Het was 'meijuffrouw' Schelfhorst, de maatschappelijk werkster die de Toegoenezen in Westerbork had bijgestaan. Zij had de vluchtelingen in Nederland wegwijs gemaakt, tot en met het gebruik en opmaken van de bedden aan toe. Sinds kort werkte zij in het jeugdinternaat in Paramaribo, waar ook enkele Toegoeneze mulo- en lts-leerlingen verbleven. Haar verslag van het bezoek geeft een fraai beeld van hoe de vlag in Toegoe Kondre erbij hing. Schelfhorst had de lange reis naar de geïsoleerde plantage nog over water afgelegd, maar er gloorde hoop. De weg door het oerwoud was bijna klaar. Met een eigen vrachtauto zouden de Toegoenezen voortaan in ongeveer twee uur naar Paramaribo en de exporthaven kunnen rijden. De afhankelijkheid van de boot voor de afvoer van producten kwam daarmee ten einde.

Op de plantage kreeg de maatschappelijk werkster de ervaringen van de afgelopen driekwart jaar te horen. 'Alle begin is moeilijk en ze hebben 't ook heel moeilijk gehad en nu nog', schreef ze. Ze hoorde veel klagen over de maandenlange droogte en het gebrek aan water. Gelukkig waren inmiddels alle huizen van goede waterbakken met een kraan voorzien. Dat maakte het perspectief voor de toekomst beter. Alleen bleef de regen vooralsnog uit. Veel aandacht ging uit naar de huizenbouw. Er waren inmiddels negen nieuwbouwwoningen zo goed als klaar. De beoogde bewoners waren er al ingetrokken. De houten huizen hadden zinken daken gekregen en alle vensters waren van muskietengaas voorzien. Anderen woonden in keurig opgeknapte arbeiderswoningen of de oude dienstwoningen van de plantage. Over het werk op de plantage was Schelfhorst kort en bondig. Ze benoemde vooral de aanstelling van 'Javaanse koelies'. Op de 165 arbeiders waren slechts 24 Toegoenezen aan het werk. Alleen met uitbreiding van de citrusaanplant viel de plantage rendabel te maken. Er waren al 1500 citrusbomen aangeplant, die over ongeveer vijf jaar vrucht zouden dragen.

Toch sprak Schelfhorst verschillende Toegoenezen die beslist wilden vertrekken. Ze weigerden hun huis op te knappen, zaten steeds te mopperen en waren het overal mee oneens. In haar ogen bedierven ze de sfeer en verlamden ze de goede wil van

SLOOTWIJK

1

2

3

4

5

1 - In april 1963 voeren 65 Toegoenezen met motorschip *Willemstad* van Amsterdam naar Paramaribo.

2 - Onderweg naar het beloofde land Suriname.

3 - Een groep Toegoenezen arriveert met een rivierboot bij plantage Slootwijk.

4 - De hoofdstraat van Toegoe Kondre telde een twintigtal houten woningen.

5 - De Toegoenezen leefden zich uit op het timmeren van fatsoenlijke onderkomens.

6

7

8

9

6 - Het marktgebouw in Slootwijk, waar wekelijks een markt plaatsvond.

7 - Met hun muzikale optredens trokken de Toegoenezen menig bezoeker naar de plantage.

8 - Toegoeneze kinderen bezochten de openbare lagere school in Slootwijk.

9 - Toegoeneze mannen, voorzien van *klewangs* en *padjols*, rusten uit van hun werk op de plantage.

COLOFON

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
wbooks.com

TEKST

Ewout van der Horst

BEELDREDACTIE

Ewout van der Horst

EINDREDACTIE

Ingrid Keulen

VORMGEVING

DeLeeuwOntwerper(s) Den Haag

ISBN

978 94 625 8714 4

NUR

680

BRONVERMELDING

Nationaal Archief, p. 136 nrs. 1 en 2, p. 190 nr. 10
Erna Kantil, p. 26 nrs. 3 en 4, p. 64 nr. 2, p. 65 nr. 5,
p. 136 nr. 3, p. 138 nr. 11, p. 139 nr. 14, p. 140 nr. 16,
p. 141 nr. 20., p. 188 nr. 1, p. 190 nr. 9
Thomas Quiko, p. 65 nrs. 5 en 7
Rudie Tomasouw, p. 189 nr. 8
Alle overige foto's: collectie Fony Kantil

© 2025 WBOOKS ZWOLLE / DE AUTEUR

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.